

RECENZE A REFERÁTY

Ivo Možný

MODERNÍ RODINA (mýty a skutečnosti)

Brno, nakladatelství Blok 1990, 182 s.

Společenství rodiny, jeho základní funkce a vztahy ke společnosti jsou tématem aktuálním a diskutovaným nejen v rovině pedagogického výzkumu. Právě tyto výzkumy potvrzují, že začlenění rodinného působení do vědecké koncepce výchovně-vzdělávacího procesu je stále ještě nedostatečné a omezené a tudíž si заслужuje hlubší teoretickou analýzu.

Předkládaná monografie nabízí možnost zhodnocení konkrétních i zobecněných poznatků z oblasti sociologie rodiny. Problematika je zde zpracována zcela zvláštním a originálním způsobem, který zaujme odborníka z pedagogické teorie i praxe.

Významným momentem, který práci charakterizuje a který je třeba ocenit, je čtenářsky atraktivní a přitom funkční zasahování rodiny do historického kontextu. Pozitivem je rovněž snaha odhalit a překonat některé mýty, které se v prostoru sociální problematiky současné rodiny zakořenily. Dalším znakem autorova přístupu je úsilí odtabuizovat problémy, které zůstávaly v naší odborné literatuře z nejrůznějších důvodů (etických, politických) nedotčeny a tudíž neřešeny.

Struktura monografie naznačuje, že autor si nekladal na cíl podat celistvý obraz soudobého stavu rodiny, ale v sedmi kapitolech nabízí čtenáři erudovaný vhled do

vybraných problémů. V první kapitole jsou stručně zhodnocena některá pojetí rodiny, jak se odrážela ve vývoji společenského vědomí. Autor zde popírá mýtus velké rodiny v minulosti a odhaluje dynamiku současných rodinných struktur v její složitosti a rozporuplnosti (vztahy vznikající z kritického stavu monogamie, ze současné podoby nestálosti manželství apod.).

Druhá kapitola s názvem Smrt jako člen rodiny představuje pohled do sociologického studia životního cyklu. Je nesená myšlenkou, že současný rodinný život se nevymkne z železného zákona svého individuálního konce, a ačkoli se podstatně změnil postoj ke smrti a umírání, smrt nezmizela za horizontem času, pouze jaksi zabstraktněla.

Ve třetí kapitole O zesvětlení lásky manželské autor odhaluje další hlubinné změny v jedné z nejstarších a nejstabilnějších lidských institucí. V proudu historického vývoje osvětluje změny v chápání této dimenze, a to od křesťanského pojetí manželské lásky po pojetí současné. Vychází z pojetí čtyřdimenzionálního prostoru, v němž jsou identifikovány osy v jejich krajních polohách. Ty napovídají, že vývoj směřuje od křesťanského či tradičního pojetí manželské lásky k hodnotám představujícím sekulární či moderní

pojetí, které osvobozuje člověka od věkových omezení.

Další kapitola se týká klíčového významu kvality manželského vztahu a shrnuje nejčastěji pozorované charakteristiky manželské lásky a tomu odpovídající charakteristiky manželského konfliktu v našem kulturním okruhu. Zároveň poukazuje na jistý nesoulad mezi nimi a mezi institucionalizovaným způsobem profesionalizované intervence do rodinného konfliktu.

Pátou kapitolu autor věnoval problematice postavení muže v rodině. Zabývá se jeho zvláštní a nezastupitelnou odpovědností za fungování rodinné instituce a zároveň nevšedním způsobem nastoluje otázku moderní univerzality sady mužských a ženských rolí.

V rámci šesté kapitoly, která proti předchozím výrazněji zachovává teoretickou rovinu se čtenář může seznámit s mladým ale nadějným impulsem stojícím na pomezí věd společenských a přírodních — se sociologickým přístupem ke

studiu rodiny. Zde je nabízen nový pohled na člověka a společnost, je formulován podstatně odlišný způsob nazírání na sociální skutečnost, který se konstituuje v novou vědní disciplínu.

Poslední kapitola má více méně charakter prognostický. Úvahy o budoucnosti rodiny ovšem nejsou mechanicky podloženy pouhými citacemi statistiky, autor úmyslně poukazuje na určité hranice, limity předpovědi budoucího vývoje. Nastihuje zde modelový obraz české rodiny, přičemž důraz neklade na globálnost, ale na postižení co nejširších souvislostí a vzájemných vztahů, které umožňují reálný pohled na vývojový pohyb rodinného života.

Bohatost názorů, uvádění průkazných faktů a skutečností obohacených analýzou množství světové literatury, to vše činí z monografie inspirující zdroj přesahující rámec jednoho vědního oboru.

Dalimila Franclová

Luboslava Klindová a kol.
AKTIVITA A TVORIVOST' V ŠKOLE
Bratislava, SPN 1990. 136 s. 1. vydanie.

Perspektíva ekonomického a spoločenského rozvoja kladie veľké nároky na skvalitňovanie, prehĺbovanie a zintenzívňovanie výchovy a vzdelávania na všetkých úrovniach. Očakáva sa, že výchova účinnnejšie zasiahne do rozvoja osobnosti a že sa s využitím všetkých dostupných vedeckých poznatkov pomôže utvárať u človeka tie žiadúce osobné kvality, ktoré sú nevyhnutelné pre ďalší rozvoj našej spoločnosti. V spojitosti s priamym formovaním človeka, s pedagogikou, majú východiskové a nezastupiteľné postavenie najmä poznatky zo psychológie.

Naša pedagogická psychológia prispieva k realizácii týchto náročných úloh mnohými cennými informáciami: rozširuje, spresňuje a prehĺbuje poznatky o tom, ako sa utvára osobnosť dieťaťa, žiaka, aké podmienky poskytuje výchovno-vzdelá-

vací proces našej súčasnej školy uskutočňovaný v intenciách obsahovej prestavby na formovanie takých vlastností, ktoré by nielenže zvyšovali úroveň poznania, ale tvorili by aj spoľahlivý základ jeho spoločensko-morálneho vybavenia. Z toho hľadiska možno za kľúčovú otázku výchovy považovať najmä formovanie aktivity, tvorivosti, samostatnosti žiaka, jeho vzťahu k vykonávanej činnosti, motivácie k vyššiemu výkonu. To sú vlastnosti a postoje, ktoré pozitívne ovplyvňujú správanie a prispievajú k tomu, že žiak nielen vie, ale aj chce podávať výkon, má záujem o prácu v škole, chce byť tvorivý, iniciatívny. Škola svojimi požiadavkami na dieťa, tým, že formuje nároky na jeho správanie a postoje, že pripravuje podmienky na uplatnenie jeho aktivity, tvorivosti, samostatnosti, pôsobí v jeho osob-

nostnom rozvoji ako významný determinujúci činiteľ. Pri cieľavedomom rozvoji môžu sa požiadavky školy u žiaka pretvárať na vnútorné pohnútky, motívy, ktoré se stávajú jeho vnútornými potrebami a trvalými regulátormi správania.

V tomto zborníku predkladajú jeho piati autori-pedagógom, učiteľom z praxe — šesť štúdií pracovníkov pedagogickej psychológie Výskumného ústavu pedagogického v Bratislave. Štúdie poskytujú súborné informácie z výskumov zameraných na najaktuálnejšie otázky osobnostného rozvoja dieťaťa v podmienkach našej školy, na aktivitu, tvorivosť, záujem o školskú prácu, motiváciu k vyššiemu výkonu. Problematika štúdií sa týka žiakov rôzneho veku i rôznej úrovne výchovy a vzdelávania — materskej školy, oboch stupňov základnej školy a gymnázia. Štúdie sú spracované na základe najnovších vedeckých poznatkov o sledovaných problémoch, ako aj na základe vlastných niekoľkoročných výskumov autorov. Z výsledkov výskumov sa dedukujú zovšeobecnenia, ktoré sa dajú účinne využiť v práci školy ako východiskové podnety na celkové zintenzívnenie a prehĺbenie procesu formovania žiakovej osobnosti.

Prvý príspevok Aktivita a jej rozvoj v podmienkach materskej školy je od vedúcej autorského kolektívu PhDr. Ľuboslavy Klindovej, CSc., ktorá v ňom uvádza, že v súvislosti s prestavbou spoločnosti nadobúdajú značný celospoločenský význam aj vedecké informácie o rozvoji osobnosti, najmä v začiatkových štádiách ontogenézy, v čase, keď sa utvára jej prvotná skladba a formujú se základné predpoklady o tom, ako sa dieťa od začiatku svojho vývinu začleňuje do spoločnosti, ako sa rozvíja jeho aktivita, obohacuje spoločenskú skúsenosť, utvárajú vzťahy k ľuďom v najbližšom sociálnom prostredí. Čo je aktivita, aká je jej psychologická podstata, aký význam má pre osobnostný rozvoj človeka, ako sa utvárajú jej prvotné prejavy vo vývine dieťaťa, ktoré podmienky napomáhajú jeho pozitívny rozvoj, respektíve prekážajú

mu — to sú otázky, ktoré odrážajú šírku a zložitosť tejto problematiky a podcenujú autorku hľadať uspokojivú odpoveď. S využitím najnovších poznatkov psychológie, najmä vývinovej a pedagogickej, zovšeobecnení z vlastných i cudzích výskumov sa autorka úspešne vynasnažila objasniť niektoré nadhodenné otázky a to s konkrétnym vyústením do výchovnej praxe.

Druhá štúdia Rozvíjanie tvorivosti žiakov vo vyučovaní je od PhDr. Marty Jurčovej, CSc., ktorá v nej na úvod uvádza, že pre súčasný i budúci spoločenský a vedecko-technický vývoj je príznačné ustavičné pribúdanie zmien, nového v operáciách a formách činnosti, vznik nových profesií, nových smerov a oblastí ľudskej činnosti, ktoré sú ťažko predvídateľné a programovateľné. Ale aj každodenný život prináša situácie, píše autorka, na riešenie ktorých nemáme vopred pripravený program a spôsoby riešenia uplatnené inokedy nemusia byť vhodné. Žiak by mal byť pripravený pohotovo sa prispôbovať novému, zmenám v bežnom živote, ale aj tvoriť nové materiálne, kultúrne a iné spoločenské hodnoty, zisťovať novovznikajúce problémy a riešiť ich. Nestačí sprostredkovať mu poznatky a spôsoby riešenia úloh, ktoré tvoria základ jeho vzdelanosti, je potrebné rozvíjať aj jeho schopnosť pružne využívať osvojené poznatky novým spôsobom, aplikovať ich v rôznorodých kontextoch, schopnosť samostatne, aktívne, nápadito myslieť. Rozvoj tvorivosti je odôvodnený aj tým, že tvorivosť je najvlastnejším atribútom človeka, v ktorom sa prejavujú jeho najľudskejšie a najcennejšie vlastnosti. K ich rozvoju je škola, ktorá si kladie za cieľ všestranný rozvoj ľudskej tvorivosti, povinná prispieť. A v neposlednom rade rozvojom tvorivosti, tvorivých dispozícií žiaka sa zabezpečuje jeho bohatší vnútorný život, dáva sa mu priestor na kvalitnejšiu sebarealizáciu. Cieľom tejto jej štúdie je podať stručnú informáciu, o čo sa usiluje súčasná psychológia tvorivosti, aké sú jej zámery, sprístupniť podnety a zdroje

informácií o rozvíjaní tvorivosti najmä u nás a na konkrétnych príkladoch poukázať na úlohy a programy, ktoré se nateraz výskumne overujú priamo v učebnom procese, a ich predbežné výsledky nám tu aj M. Jurčová odhaľuje.

Rozvoj aktivity a tvorivosti u žiakov 1. stupňa základnej školy úlohami tvorivého charakteru je štúdia od PhDr. Karola Kollárika, CSc., ktorý sa pri výskume zamerával na sledovanie motivačnej hodnoty divergentných úloh a pozoroval pritom zvýšenú aktivitu žiakov. Prejavovala se jednak tým, že žiaci chceli v ich riešení pokračovať aj po stanovenom čase, jednak množstvom predložených riešení. Viaceré riešenia zároveň presahovali učivo 2. ročníka a vyznačovali sa určitými znakmi tvorivosti. Preto v ďalšom výskume si autor určil za cieľ sledovať a preskúmať efekt, pričom bol hlavný prínos riešenia divergentných úloh pre rozvoj aktivity a tvorivosti. Na splnenie stanoveného cieľa uskutočnil experiment v 2. polroku školského roku na troch základných školách v Bratislave (ZŠ na Bilíkovej ulici, ZŠ na Nejedlého ulici a ZŠ na Pekníkovej ulici). Do výskumu na každej škole zaradil tri triedy 2. ročníka, pričom vždy dve triedy boli experimentálne a jedna kontrolná. Pred začatím experimentu uskutočnil vstupné vyšetrenie, ktorého cieľom bolo overiť si úroveň jednotlivých tried pokiaľ ide o schopnosť a výber experimentálnych tried. Na tento účel autor použil skúšku Farebné progresívne matice (Raven). V nej sa na dvoch školách neukázali nijaké štatisticky významné rozdiely medzi jednotlivými triedami, na ďalšej škole jedna trieda bola štatisticky významne lepšia, ktorá preto bola kontrolnou triedou. Úmyselne uvádzame podrobnosti jedného z výskumov nášho zborníka, aby sme takto dokumentovali, že mladí autori svoje teoretické závery získavali krok za krokom vo veľmi náročných podmienkach.

Motivácia učebnej činnosti žiakov a možnosti jej ovplyvňovania bola cieľom výskumu PhDr. Evy Marušincovej,

lebo ako tvrdí, zistila, že v súčasnosti žiaci často nevedia poskytovaný poznatkový fond plne využiť, zvnútorniť, uvedomiť si jeho dosah a hodnotu, nevedia sa efektívne učiť — nielen pre nedostatky v kognitívnom spracovaní učiva (jeho neprimeranosti, zdôraznení encyklopedickosti a pamäťového učenia na úkor logického spracovania a porozumenia), ale aj v dôsledku nesprávneho postoja k učeniu — záujem o nadobúdanie poznatkov, o riešenie učebných problémov nie je dostatočne rozvinutý a objavujú sa i deformácie vo výkonovej orientácii (tendencia k priemernosti). Autorka se dopracúva pozitívnych výskumných záverov na odstránenie uvedených negatívnych javov našej súčasnej školy.

Nemenej zaujímavé sú aj závery PhDr. Marty Jurčovej, CSc. v jej v poradí už v druhej štúdii tohto zborníka Motivačné činitele tvorivej činnosti — ich využitie vo vyučovacom procese. Cieľom rozvoja tvorivej motivácie je utvárať u žiakov priaznivé postoje k novému, záujem poznávať, pretvárať a meniť známe, ako i tvoriť nové produkty. Zámerom autorky tejto štúdie je:

1. objasniť niektoré osobitosti tvorivej motivácie, jej činitele, vzťah k tvorivému správaniu,
2. poukázať na možnosti využívať motivačné činitele vo vyučovaní. Autorka ich dokladá výsledkami svojich experimentov, ktoré poukazujú na prednosti vnútornej motivácie žiakov založenej na potrebe poznávať a tvoriť nové. Z výsledkov výskumov odvodzuje návrhy na tvorbu úloh a podmienok vyučovania, ktoré nepomáhajú rozvoj tvorivej motivácie. Zároveň naznačuje možnosti, ako školu zbaviť nadmernej stereotypie, nudy a z nej vyplývajúcej tendencie úniku, vyhýbania sa činnostiam, ktoré súvisia so školským vyučovaním.

Posledný príspevok do zborníka Sociálno-etické a výkonové charakteristiky žiaka 2. stupňa základnej školy v podmienkach školskej záťaže je od PhDr. Daniely Kusej. D. Kusá píše, že podmien-

ky školskej záťaže vystavujú nárokom tak schopnosti, ako aj vlastnosti žiaka. Pozornosť výskumu sa v súvislosti s problematikou preťažovania žiakov orientuje predovšetkým na vzťah psychických schopností k úrovni a kvalite vedomostí, respektíve k školskej úspešnosti. Dôsledky preťažovania sa tu premietajú do nedostatočného uplatňovania poznávacích funkcií ako systému. Na jednej strane sú to nadmerne vysoké nároky na pamäťovú výkonnosť, rýchlosť pracovného tempa a verbálnu pohotovosť, na druhej strane sa ukazujú ako nedostatočne uplatnené a zaťažované vyššie poznávacie funkcie — schopnosť logicky usudzovať, schopnosť porozumieť text a pod. — ktoré sú hlavnou zábezpekou kvalitných a trvalých vedomostí.

Doterajšie výskumné zistenia a skúsenosti ukazujú, že problém nadmernej školskej záťaže úzko súvisí s nedostatkami vo výchovnom pôsobení školy. Veľká pojmová obťažnosť učebných textov je prekážkou zvnútorňovania vedomostí, čím sa oslabuje interakcia výchovnej a vzdelávacej zložky vyučovania, vzťah

medzi poznávacím svetom a jeho zákonitostami na jednej strane a formovaním postojov, presvedčení, osobnostných kvalít na strane druhej. Predimenzovanosť učebného obsahu neposkytuje dostatočný priestor a čas učiteľovi a žiakovi na interakcie výchovného charakteru.

Výkonový kontext preťažovania žiakov, nežiadúce disproporcie v uplatňovaní jednotlivých zložiek poznávacieho systému nie sú teda jedinou oblasťou vývinu, ktorú nadmerná záťaž v škole nepriaznivo ovplyvňuje. Vo vzťahu k výkonu v škole, školskej úspešnosti, respektíve neúspešnosti, sa utvárajú podmienky na sociálnu skúsenosť žiaka a z nej vyplývajúce formovanie vlastností osobnosti.

Publikácia sprostredkuje širšie a hlbšie poznatky o dieťati — žiakovi a jeho psychickom rozvoji, preto veríme, že pomôže učiteľovi náležite dieťa chápať, porozumieť ho, lebo to je prvý predpoklad, základná podmienka lepšej, účinnejšej výchovy.

Milica Lesáková

Marlow, Edigar

SOCIAL STUDIES IN THE ELEMENTARY SCHOOL

Northeast Missouri State University 1990.

Profesor pedagogiky na Státní univerzite Northeast Missouri ve Spojených státech amerických, vydal pojednání o 32 stranách: Sociální výchova žactva v základní škole.

Svůj spis uvádí slovy: „Poněvadž svět stále více omezuje míru dorozumění a spolupráce, je dnes více než kdykoliv dříve opodstatněna sociální výchova žactva.“ Vyznačuje pak světové problémy, kterým by žáci měli porozumět a dovednosti a postoje, které by měli uplatňovat při řešení problémů ve třídě.

Jde o tyto otázky:

1. Války a vyhrožování válkou mezi národy, tak jak se to děje na středním východě.

2. Nové národy, které se konstituují a příčiny jejich vzniku.

3. Přátelství mezi národy a jejich změny. Národy, které žily dříve v přátelství, stávají se neutrálními, nebo se mohou stát nepřáteli. Přátelství má být rozvíjeno mezi zeměmi, jejichž vztahy byly dříve negativní.

4. Jednotlivé země mohou obchodovat s jinými v omezené míře nebo neobchodovat vůbec, podle toho, jaká je ve světě situace.

5. Mnohé země mají více přírodního bohatství, které je činí úspěšnějšími ve srovnání s jinými.

6. Technologie a vynálezy ovlivňují život různých zemí nebo subkultur.

7. Jazyky, kterými národy mluví, odlišují je jeden od druhého a znesnadňují dorozumění.

8. Rozdíly v náboženské víře a doktrínách v různých zemích mohou způsobit neshody mezi národy.

9. Země světa se odlišují také ve vojenské síle. Také malá země, vysoce vyzbrojená, se může stát hrozbou větším sousedním zemím, které nemají tak velký zbrojní potenciál.

10. Vůdcové různých států světa se mění. Někdy jsou příčinou změn ve vedení země volby, jindy revoluce a invaze.

11. Mnohé odlišnosti se vyskytují v místní nebo státní úrovni v takových oblastech jako je výchova, obecné blaho, bydlení, pracovní příležitosti, růst měst, pohyb obyvatel, technologie a vynálezy.

12. Jsou na světě národy, které mají více vlivu než jiné. K nejmocnějším zemím světa patří Spojené státy, Sovětský svaz, Čína, Francie, Velká Británie a Japonsko.

Vedle těchto hlavních otázek a problémů uvádí autor základní osnovu práce pedagogů při sociální výchově žactva:

1. předměty sociální výuky,
2. metody sociální výuky,
3. rozsah a sekvence,
4. pomůcky pro výuku,
5. četba,
6. počet výukových jednotek v roce,
7. důraz na strukturu vědomostí,
8. změna nároků,

9. využití specifických předmětů,

10. oceňování žákovy výkonu,

11. demokratický život ve třídě,

12. využití map a glóbu ve výuce,

13. současné události a jejich využití ve výuce,

14. rozvíjení žákovských zájmů o současné události.

Význam sociální výchovy vidí v tom, aby žáci měli dobré vzájemné vztahy mezi sebou a také s lidmi ve svém fyzickém i kulturním okolí. Žáci se musí učit dobře vycházet se svými spolužáky, zaměstnanci školy i s jinými osobami ve svém okolí. Lidské bytosti ve světě si musí vzájemně rozumět a rozvíjet vztahy mezi sebou tak, aby mohl existovat lepší život pro všechny. Ničení majetku a životů válkami nebo jiným násilím, znemožňuje dosáhnout lidským bytostem jejich optima. Mnohem více času a úsilí je vynakládáno na ničení než na budování a zdokonalování národů a světa.

Základní škola potřebuje rozvíjet toto porozumění, dovednosti a znalosti, které pomohou vychovat z žáků dobré občany demokratické společnosti.

Stať prof. Marlowa je svým pojetím i informací o výchovné práci na amerických školách v mnohém poučením i pro naše školy, kde se sociální výchova začíná rozvíjet na nových základech.

Richard Sedlář

S. G. Veršlovskij
UČITEL' O SEBE I PROFESSII
Leningrad, „Znanije“, 1988, 32 s.

Společenskopolitické změny, jež v SSSR v posledních letech probíhají, v mnohém ovlivnily i oblast výchovy a školství. Jedním z nesporných úspěchů sovětské přestavby je to, že se výrazněji respektuje a bere v potaz individualita, lidská osobnost. Začíná totiž být jasné, že úspěch či neúspěch společenských přeměn ve značné míře závisí na tom, podaří-li se vychovávat lidi, schopné se samostatně, tvořivě a plnohodnotně podílet na

životě moderní společnosti. Ve sféře výchovy a školství tedy tento posun znamená i větší pozornost zájmům a potřebám osobnosti učitele jako jedné z klíčových činitelů výchovně vzdělávacího procesu. Stále častěji se v sovětské pedagogice ozývají hlasy volající po skutečném vytvoření vhodných podmínek pro výchovně vzdělávací práci učitele, při níž by mohl opravdu bez obav využít svůj tvůrčí, profesionální a lidský potenciál. Probuze-

ní tvůrčích schopností žáků předpokládá především plné využití tvůrčích sil učitelů.

Jedním z příspěvků, usilujících o dosažení takového stavu, je i práce S. G. Veršlovského. Autor se v ní pokouší analyzovat soudobé společenské požadavky na osobnost učitele, hledá a nachází objektivní a subjektivní okolnosti, jejichž naplnění je podmínkou pro realizaci společenských požadavků a rovněž analyzuje příčiny stojící v cestě dosažení obecně prospěšného cíle.

V úvodní části spisu jsou formulovány předpoklady důležité pro obnovu moderní školy a všestrannou emancipaci učitelského povolání. Autor se vyslovuje zejména k vlastnostem, nezbytným pro osobnost soudobého učitele. Hovoří o tvořivosti, talentu, aktivitě, profesionální kompetenci, schopnosti sebezpoznávání, sebehodnocení a sebezrovoje, a odpovědnosti a dalších kvalitách. Zdůrazňuje jedinečnost, neopakovatelnost osobnosti každého učitele a nutnost jejího respektování.

V další části si autor všímá motivů, postojů a vztahu učitelů ke zvolené profesi, k jejím jednotlivým aspektům a také objektivních a subjektivních příčin případné nespokojenosti učitelů se svou profesí. Hovoří zvláště o nízké úrovni mezilidských vztahů v učitelském kolektivu, resp. mezi učiteli a vedením školy, o nedostacích v organizaci práce školy a vlastní učitelské práce, o některých projevech žáků a nezájmu rodičů o výchovu dětí ve škole, o nestabilitě vyučovacího procesu (časté změny vyučovacích programů, učebnic ap.), o nedostacích v materiálně-technickém vybavení škol a o špatném materiálním zabezpečení samotných učitelů. Autor konstatuje existenci rozporu mezi relativní spokojeností učitelů s profesí a vlastní učitelskou prací.

Následující část je věnována rozboru skupin mladých učitelů z hlediska jejich spokojenosti a úspěšnosti v učitelském povolání. Příčiny ne zcela vyhovujících výsledků spatřuje autor především v kvalitě profesionálně orientačního působení — zvláště v období do volby učitelského po-

volání. Poukazuje na některé formy, metody a prostředky účinné profesionální orientace na učitelství. Veškerá argumentace je — stejně jako u ostatních otázek — podložena výsledky výzkumu a ilustrována příklady z praxe. Autor vyslovuje závěr, že prestiž učitelského povolání v SSSR v posledních letech mírně vzrostla.

V poslední části spisu je zdůrazněna nutnost permanentního vzdělávání učitelů. S. G. Veršlovskij však současně hovoří o nezbytnosti vytvoření takových podmínek pro učitele, které mu stále vzdělávání umožní. K objektivním řadí vědeckou organizaci práce učitele, úctu k jeho volnému času, dodržování vhodných proporcí mezi prací a odpočinkem učitele v průběhu celého školního roku, morální podporu a důvěru učiteli ze strany kolegů a vedení školy. Zároveň se autor vyslovuje k žádoucím postojům učitelů k potřebě stálého sebevzdělávání. Prostor je dále věnován různým formám a metodám dalšího vzdělávání učitelů, jejím specifikům v současné sovětské společnosti.

Domnívám se, že i když autor zcela nevyčerpal všechny problémy stojící v cestě skutečnému docenění učitelského povolání, přínos práce je možno spatřovat již v tom, že věnuje pozornost otázkám, jejichž důležitost byla donedávna v teorii, ale zejména v praxi značně přehlížena. Důrazně upozorňuje na konkrétní duchovní a materiální potřeby učitelů v SSSR, na nutnost oproštění učitele od povinností nesouvisejících bezprostředně s výchovně vzdělávacím procesem, na potřebu vytvoření podmínek umožňujících uvolnění učitelova potenciálu pro výchovně vzdělávací práci a rovněž i na nutnost odstranění mnoha dalších překážek bránících uplatnění nových přístupů v praxi. Současně je tu vyzdvížena nezbytnost péče o profesionální a mravní rozvoj učitele a vyslovena řada požadavků na jeho osobnostní kvality. Spis je tak užitečným příspěvkem k úsilí o všestranné pozvednutí učitele a jeho profese, o novou podobu sovětské školy.

Milan Pol